

כך על הקצה

השלמות לתמונה ראשונה (הגירוש 1)

גולדה ינטה ושתי הבנות הצעירות בחצר הבית

מוטל	מגיע בריצה שואל את גולדה) טוביה בבית?
גולדה	מה קרה שוב צרות?
מוטל	(צועק מפתח הבית) טוביה, מחפשים אותך (בינתיים מגיעים תושבים עם הרב)
טוביה	(יוצא) מה קרה?
הרב	טוביה, ראיתה את ראש המשטרה?
טוביה	לא, למה?
הרב	יש שמועות מסתובבות בעירה ^{לכיון} שאתה מכיר ^{את הקצינים} חשבנו אולי סיפר לך?
טוביה	שמועות, אילו שמועות?
כולם	מדברים ביחד
מרדכי	שקט! שקט! (מפנה מבט אל אברהם)
אברהם	מוולזין סיפר שיצא צו בפטרסבורג המחייב את כל .. (הקצין מגיע) ש... (כולם משתתקים מחכים לקצין)
טוביה	אולי, שלום דוד ^{הוא} ^{לדוד} קצין? זה ה'שואה' הסולות שהראת לי הבעיה?
קצין	אני רואה שיש אצלך אלהים
טוביה	אלה הם ידידים שלי
קצין	וזכרים שבפי נוגעים גם להם, טוביה. כמה זמן דודיך לך כדי למכור את הבית שלך
טוביה	למה למכור את הבית, הוא מפריע למישהו?
קצין	באתי לכאן כדי להגיד לך כי עליך לעזוב את אנטבקה
טוביה	ובמה זכיתי לכבוד הזה?
קצין	לא רק אתה כמובן הכוונה לכולכם...
קצין	רעש
קצין	שקט כולכם, מאד לא נעים לי לעשות זאת אבל כולכם חייבים לעזוב
מנדל	אבל פיסת עולם קטנה זו היא ביתנו מזה דורות. מדוע עלינו ללכת מכאן?
קין	אינני יודעת מדוע, יש מהרהרי ריב בעולם הזה
מוטל	אנשים? אנשים כמונו למשל?
קצין	אינכם היחידים, אנשיכם חייבים לעזוב את כל הכפרים, יש לטהר את כל המחוז! רעש..
קצין	(מוציא מביגדו נייר) הנה כתב הפקודה (מרדכי לוקח אותו, מוסר לאברהם הוא קורא בו ומניד ראשו לאישור) עליכם למכור את ביתכם ולצאת מהכפר תוך שלושה ימים.
טוביה	ואתה שהכרת אותנו כל חיך מוכן לבצע את הפקודה?
קצין	לי אין יד בדבר. אינכם מבינים. אני רק עושה את אשר ציוו עלי. ממלא פקודות, אתם

תמונה ראשונה – פרידה

[לפני ביתו של טוביה, גולדה והבנות עובדות, נכנסים אנשי העיירה, מודאגים.]

- אברהם:** משהו מוולוז'ין סיפר שפקודת גירוש נחתמה בסנט פטרסבורג. שכל... ששש...
- טוביה:** ששש... [הוא מפסיק, ברגע שנכנס קצין המחוז ואנשיו].
- הקצין:** טוביה, שלום, הוד מעלתך, מה לידידי בביתך? מה הבשורות הטובות שהבאת לי הפעם?
- טוביה:** טוביה, כמה זמן דרוש לכם כדי למכור את הבית ואת כל החפצים? [אנקה נשמעת בקהל. הכל קפואים, נועצים מבטם בטוביה].
- טוביה:** ולמה ארצה למכור את הבית?
- הקצין:** באתי להודיע שעליכם לעזוב את אנטיבקה.
- אשה:** אבל זה ביתנו, מדוע עלינו לעזוב?
- הקצין:** [בעצבנות] אינני יודע מדוע. ככה זה בעולם. יש צרות.
- טוביה:** מתי?
- הקצין:** בעוד שלשה ימים.
- בני העיירה:** שלשה ימים... שלשה ימים!
- הקצין:** אני רק עושה את אשר צוו עלי. ממלא פקודות... אתם מבינים?
- טוביה:** [במהירות] אנחנו מבינים. אנחנו מבינים.
- איש א':** ומה אם נסרב לעזוב?
- הקצין:** נכריח אתכם.
- לייזר:** אנחנו נגן על עצמנו.
- בני העיירה:** נשאר בביתנו... נסרב לעזוב... נשמור על אדמתנו...
- איש ב':** נלחם!
- הקצין:** נגד כל הצבא הרוסי?
- טוביה:** [בני העיירה מתקהלים סביב הקצין ואנשיו] אדמה זו היא אדמתי. אדמתי. עדיין. בית זה הוא ביתי. עדיין. ועכשו לכו מכאן. [הקצין ואנשיו פונים ללכת. הקצין פונה לאחור]
- הקצין:** זיכרו. שלשה ימים. [יוצא]
- איש א':** ככה זה. כל חיך אתה חי כאן ופתאום...
- מנדל:** רבי, כל חיינו אנחנו מחכים למשיח, והוא מתמהמה, האם לא הגיע הזמן?
- הרבי:** כנראה שלא. נצטרך לחכות לו במקום אחר. בואו, נתחיל לארוז. [בני העיירה מתחילים לעזוב, כשהם ממלמלים יחד].
- בני העיירה:** הוא צודק... נלך לארוז.
- איש א':** שלשה ימים.
- מרדכי:** איך אצליח למכור את החנות? והסחורה?
- איש ג':** לאן אלך, עם האשה, ושלשה ילדים? [אחדים יוצאים]
- ינטה:** אנטיבקה. לא היתה בדיוק גן עדן.
- אברהם:** זה נכון.
- גולדה:** מה יש לנו כאן בעצם?

תמונה 2

- וכאן באנטיבקה הקטנה שלנו, תמצאו כל מיני דמויות, למשל, ינטה, השדכנית...
כנר: ינטה:
אברהם: אברהם, יש לי בשביל בנך שידוך יוצא מן הכלל.
יינטה: מי היא?
אברהם: שרה – לאה, בתו של גצל הסנדלר.
יינטה: שרה-לאה? הרי בקושי היא רואה. היא כמעט עורת.
ינטה: לומר את האמת, אברהם, מה כבר יש לראות כל כך הרבה בבנך? מה שהיא כבר רואה, ואיך שהוא כבר נראה – זוג מן השמים! [כולם רוקדים]
כנר: יש, למשל, רב נחום, הקבצן.
נחום: צדקה תציל ממוות. צדקה תציל ממוות.
לייזר-וולף: הנה, רב נחום. קופיקה אחת.
נחום: קופיקה אחת? בשבוע שעבר נתת לי שתיים!!
לייזר: מה לעשות? היה לי שבוע רע.
נחום: אז מה? אם לך היה שבוע רע – מה אני צריך לסבול? [כולם רוקדים]
כנר: והחשוב והגדול מכולם, רבנו האהוב...
מנדל: רבי, מותר לשאול שאלה?
רבי: שאל, בני, שאל.
מנדל: האם יש לנו ברכה גם על הצאר?
רבי: ברכה על הצאר? כמובן שיש. [בנעימה ודביקות] מי יתן והקדוש ברוך הוא יברך וישמור את הצאר – רחוק רחוק מאתנו. [כולם רוקדים]
כנר: מובן שבאנטיבקה ישנם גם אחרים: הם! [קצין המחוז זרוסטים אחרים חוצים את הבמה. שתי הקבוצות מנידות בזאשן זו למול זו.]
כנר: הוד מעלתו קצין המחוז, והוד מעלתו – והוד מעלתו... אבל בינינו לבין עצמנו, הכל בסדר. כמובן, ארע פעם [מצביע על שניים מהקהל] שהוא קנה סוס, והוא – הביא לו פרד, אבל הכל נגמר בשלום. [שני האנשים מתחילים ויכוח, ואילו מצטרפים במהרה כל האחרים.]
איש א': זה היה סוס.
איש ב': זה היה פרד.
איש א': זה היה סוס.
איש ב': פרד, אמרתי לך, פרד!
אנשי העיירה: סוס!
אחרים: פרד!
כנר: [שרים] מסורת, מסורת – מסורת!
כנר: [מהסה אותם] כן, כל חיינו תלויים במסורת, כי בלי מסורת היה מצבנו רעוע כמצבו של... של... של כנר על הגג.

[בני העיירה יוצאים. הקירות נפתחים לצדדים, ומתגלה פנים הבית.]

תמונה רביעית – השדכנית

[ינטה נכנסת פנימה]

- ינטה : גולדה יקירתי. יש לי בשבילך חדשות כאלה, אל תשאלי. ולא סתם חדשות של יום יום. חדשות המגיעות פעם אחת בחיים. איפה הבנות? בחוץ, כן? מצויין. אה, פנינים אחת אחת. עוד תראי, גולדה, בעזרת השם, אמצא לכל אחת מהן בעל, במהרה בימינו, אמן. אבל, כמובן, אסור לך להיות יותר מדי בררנית. כמו שאומר טוביה שלך: "במקום שאין אנשים, תקחי מה שנותנים לך!" אני יודעת, הא? מאז מת בעלי, ינוח בשלום על משכבו, הריני אלמנה מסכנה, בודדה. אין עם מי לדבר. אין על מי לדבר. אין על מי לצעוק – אלו חיים, אלו? חיים כאלה על ראש כל שונאינו. כן? כן! ואת יודעת, גולדה יקירתי, שבעלי המנוח היה לא יוצלת. אבל מה? טוב בעל בלי מזל מבעל שהוא ז"ל. כן? כן!
- מוטל : [נכנס] ערב טוב. צייטל בבית?
- גולדה : כן. אבל היא עסוקה עכשיו. אולי תבוא אחר כך.
- מוטל : רציתי לומר לה משהו.
- גולדה : אחר כך.
- מוטל : [יוצא] טוב, בסדר, בסדר.
- ינטה : מה רוצה החיט העני הזה, מוטל, מצייטל שלך?
- גולדה : אני יודעת? ידידים. מדברים, משחקים.
- ינטה : [בחושך] משחקים? במה משחקים?
- גולדה : אני יודעת? משחקים של ילדים, יוצאים, משחקים, מספרים...
- ינטה : אוה, ילדים, ילדים. הם משענתנו לעת זקנה. כן? כן! אוה! אני מוכרחה לרוץ ולערוך את שולחן השבת שלי – מה שכבר יש לערוך אצל אלמנה גלמודה וענייה. אז להתראות, גולדה. [פונה לצאת]
- גולדה : יינטה. אמרת שיש לך חדשות בשבילי.
- יינטה : [חוזרת] או, איך שאני מאבדת את הראש. יום אחד הוא פשוט יפול למטה. החדשות זה בקשר ללייזר וולף, הקצב. יהודי נחמד. כן? כן! גבר נחמד. כן? כן. ואני צריכה לספר לך שיש לו כסף? אבל מה? בודד, המסכן. אחרי הכל – אלמן. כן? כן! בקיצור, מתוך כל הבנות בעיירה, נתן את עינו דוקא בצייטל.
- גולדה : צייטל, בתי?
- ינטה : לא. צייטל, בתו של הצאר. כמובן שצייטל בתך.
- גולדה : שידוך כזה – לצייטל בתי? אבל טוביה רוצה בתלמיד חכם. הוא אינו מחבב את לייזר וולף. הוא אומר שהוא עם הארץ.
- ינטה : יפה. אז שהוא לא יתחתן אתו. לייזר רוצה את הבת, לא את האבא. הקשיבי לי, גולדה. שלחי את טוביה אל לייזר וולף. אל תאמרי לו בקשר למה זה. תני ללייזר לדבר. הוא אדם טוב. עשיר. כן? כן. ואחר כך תספרי לי מה היה שם, ביניהם. ואל תגידי לי תודה. גולדה, כי פרט לדמי שדכנות – שאותם ישלם ממילא לייזר וולף! – זה פשוט נותן לי סיפוק לגרום אושר לבני אדם. ומה עוד יש לי בחיים? אוי, אהרון שלי, ינוח בשלום על משכבו... אז להתראות, גולדה, ושבת שלום. [היא יוצאת.]
- נכנסת צייטל]
- צייטל : מה היא רצתה, אמא?
- גולדה : "מה היא רצתה?" מה היא רצתה? כשארצה שתדעי – אספר לך. גמרי לשטוף את הרצפה. [היא יוצאת. הודיל וחווה נכנסות, מטאטא ודלי בידיהן]

תמונה 5

[בחוק. ליד ביתו של טוביה. נכנס טוביה, מושך את עגלתו. הוא נעצר, מתיישב על מושב הקרון, עייף ורצוף.]

טוביה : ובכן, ריבונו של עולם, היית מוכרח לדאוג לכך, שסוסי המסכן יאבד את פרסתו דנקא בערב שבת? זה לא יפה, די לי שברכת אותי בחמש בנות, שתחינה, ובחיי מחסור. אבל מה אתה רוצה מסוסי המסכן? אתה יודע, לא פעם מנצנצת בי המחשבה שלפעמים, כשמשמעם לך שם, אתה אומר פתאום בלבך: רגע רגע, נראה איזו רעה אני יכול לגרום היום לידידי טוביה? סריף

גולדה : [נכנסת לבמה] סוף סוף הנה הוא!

טוביה : [כלפי מרום] אתקשר אתך אחר כך. [לגולדה] בואי בשלום עטרת בעלה.

גולדה : איפה הסוס?

טוביה : ^{גילי גילי} הסוס הוזמן אל הנפח, לסעודת שבת.

גולדה : אולי תזדרז קצת, שלמה המלך מאנטיבקה. השמש לא תחכה לך עוד זמן רב. ויש לי

מושהו חשוב לספר לך. [נכנסת לבית]

טוביה : ^{אף} כמו שכתוב בספר הקדוש: "ויפתח ה' את פי האשה. ותבלע את קורח ואת כל

עדתו". [על סף הדלת] ואני רוצה לומר לך עוד דבר: בראת בעולם הרבה, הרבה

אנשים עניים, ברוך השם. כן, אני יודע. זו לא בושה להיות עני. אבל, אחרי הכל, זה

גם לא כבוד גדול כל כך! אז מה כבר היה נורא, אילו היה לי איזה סכום כסף קטן? ...

כמו... כמו לרוטשילד, דרך משל. סריף

תמונה 6 – חלוקת החלב

- מרדכי:** הנה הוא כאן סוף סוף. שכחת להביא את החלב לשבת! ייחד עם מרדכי מגיעים מנדל ועוד שני יהודים.]
- טוביה:** רב מרדכי, היתה לי תאונה קטנה עם סוסי. שנאמר: "שבע יפול צדיק וקם – אבל סוס נופל פעם אחת, וגמרנו".
- מנדל:** טוביה, עוד לא הבאת את החלב אל הרבי.
- טוביה:** אני יודע, אני יודע, רב מנדל. אל תדאג.
- יהודי:** טוביה, הגבינה שלנו, שכחת?
- טוביה:** מה אתה אומר! לא שכחתי, הנה לך.
- אברהם:** [מגיע בהתרגשות] ראיתם מה כתוב בעיתון?
[כולם מתכנסים סביבו, מדברים בלהט יחד]
- מרדכי:** שקט... שקט... אולי תחדלו לנעור כמו עדר פריצות ותניחו ליהודי לדבר.
[כולם משתתקים וממתנינים בסקרנות.]
- אברהם:** העיתון שלי יוצא בדרך כלל ביום חמישי אך לפעמים הוא מאחר ביום שישי...
מרדכי: אברהם אלו לא נקראים דיבורים. זה סתם פטפוט. [כולם מדברים יחד.] שקט!
אברהם: קראתי מאמר על היבול באוקראינה ו...
מרדכי: אברהם!! דבר כבר!
- אברהם:** ואז ראיתי את המודעה הזאת [מראה בעיתון, כולם מסתכלים ולא מבינים].
יהודי: בסדר, מה כתוב כאן?
- אברהם:** בכפר ראיינקה קיבלו כל היהודים צו גירוש ונאלצו לעזוב את בתיהם.
מנדל: והסיבה?
- אברהם:** לא כתוב כאן, אולי הצאר רצה את בתיהם (ואולי בגלל המגיפה) והחליט לסלק אותם מתחום המושב.
- מרדכי:** הלוואי (שיזכה במגיפה פרטית משלו) שיקבל הצאר בעיטה כזאת בתחום המושב שלו שלא יוכל לשבת עליו לעולם.
כולם: אמן טפו.
- יהודי:** אברהם, מדוע אינך קורא מהעיתון לפעמים בשורות טובות?
- אברהם:** אני קורא רק מה שכתוב – מצו גירוש מטעם השלטונות!
- מרדכי:** הלוואי והשלטונות יצמחו כמו בצל כשראשם תקוע עמוק עמוק באדמה.
- יהודי:** איזו טובה תצמח לנו מקלותיך?
- פרצ'יק:** [מופיע בעודו שומע חלק מהשיחה] נכון מאוד! מדוע אינכם עושים כלום לשנות את המצב? ככה תגיעו במהרה רחוק מאוד – ישר לקבר.
- טוביה:** ומי התרנגול הזה?
- מנדל:** סלח לי, עד כמה שידוע לי אינך מן העיירה הזאת?
- פרצ'יק:** לא.
- מנדל:** מאין אתה אם מותר לי לשאול?
- פרצ'יק:** מקייב, למדתי שם, באוניברסיטה.
- מרדכי:** אה, האוניברסיטה! ושם למדו אותך לדבר בחוצפה כזאת?
- פרצ'יק:** למדתי שיש בחיים יותר מאשר דיבורים סתם. חברים, עליכם לדעת מה קורה בעולם הגדול.
- טוביה:** [ממלמל לעצמו] חברים?
- מרדכי:** מה שקורה בעולם הגדול! רק זה חסר לי.

תמונה 6 – חלוקת החלב

- מרדכי : הנה הוא כאן סוף סוף. שכחת להביא את החלב לשבת!
- טוביה : רב מרדכי, היתה לי תאונה קטנה על טוסי. שנאמר ^{באי} שבע יפול צדיק וקם – אבל
- מנדל : סוס נופל פעם אחת, וגמרנו ^{עוד לא הבאת את החלב אל הרבי.} טוביה,
- טוביה : ^{סוס נופל פעם אחת, וגמרנו!} אני יודע, אני יודע, רב מנדל. אל תדאג.
- ~~אברהם : ^{ראש מוח כבוד האלוהים!} שכחת להביא את החלב!~~
- טוביה : ^{הייתה שכתבת שאתה לא אתה הרבי?} הרי הנה אתה אומר: ^{אין לי שום דבר!}
- אברהם : [מנפנף בעתון שהוא מחזיק] יש חדשות נוראות מן העולם הגדול. נו-ר-אות.
- מרדכי : מה קרה?
- מנדל : מה כתוב שם?
- אברהם : בעיירה ריינקה צוּו על כל היהודים לעזוב את בתיהם. [הכל מתבוננים זה בפני זה].
- מנדל : מדוע?
- אברהם : זה לא כתוב כאן. אולי הצאר רצה את האדמה שלהם.
- מנדל : [לאברהם] כמה אינך מספר לנו אף פעם חדשות טובות?
- אברהם : אני מספר רק מה שכתוב.
- פרצ'יק : [שנכנס בחשאי בזמן השיחה, וישב לנוח בצד] מנדע אינם עושים כלום. לשנות את
- המצב. ככה תגיעו במהרה רחוק מאד – ישר לקבר!
- טוביה : ומי התרנגול הזה?
- מנדל : סלח לי. עוד כמה שידוע לי, אינך מן העיירה הזאת.
- פרצ'יק : לא.
- מנדל : וכאן אתה, אם נותר לשאר?
- פרצ'יק : מקייב. למדתי שם, באוניברסיטה.
- מרדכי : ^{איך יגיע כשיגיע?} אה! האוניברסיטה! ושם למדו אותך לדבר בחוצפה כזאת?
- פרצ'יק : למדתי שיש בחיים יותר מאשר דיבורים סתם. חברים, עליכם לדעת מה קורה
- בעולם הגדול ^{מחלחל לעצמו} חברים?
- טוביה : מה שקורה בעולם הגדול! רב מרדכי, ^{הגוף והים} הנה ^{אין} שטויות! אינך יכול לעצום את עיניך למה שקורה בעולם. להתעלם מן המציאות.
- פרצ'יק : הוא צודק? כמו שאמר הילל הזקן, עליו השלום: "אל תפרוש מן הציבור! עשה לך רב, וקנה לך עתון!"
- מרדכי : טוביה, החלב שלי. עוד מעט שבת.
- טוביה : אל תדאג. הנה החלב שלך. כמו שנאמר: "לכה דודי, לקראת חלב!"
- אברהם : והחמאה שלי, רב טוביה.
- טוביה : הנה היא.
- מרדכי : שבת שלום, טוביה.
- בני העיירה : שבת שלום, טוביה. [כל אחד מקבל את מנתו, ומסתלק. מנדל נשאר ליד השניים].
- טוביה : אז אתה מקייב! רב –
- פרצ'יק : פרצ'יק.
- טוביה : פרצ'יק, כך, כלומר, אתה חדש כאן. כמו שאמר אברהם: "יגר הייתי בארץ נכריה".
- מנדל : משה הוא שאמר זאת.
- טוביה : [למנדל] שליחה, שליחה. כמו שאמר דוד המלך, מנוחתו עדן: "כי כבוד פה אנכי".

תמונה 7 – האורחים

[פנים ביתו של טוביה. בנות טוביה מנותינות לבואו. נכנסים טוביה ופרצ'יק].

- טוביה : שבת שלום, לפחות.
- הבנות : [רצות כולן אליו] שבת שלום אבא.
- טוביה : ~~הבנות [כולן נעצרות] זהו פרצ'יק. [צייטל נגשת ראשונה.] זוהי בת הבכורה.~~
- פרצ'יק : שבת שלום.
- צייטל : שבת שלום.
- פרצ'יק : בת נחמדה יש לך.
- טוביה : ~~חמש בנות נחמדות יש לי... זו שלי... זו שלי... זו שלי... זו שלי... זו שלי... [ניגשות אחת אחת לנשיקה.] [מוטל נכנס. טוביה כמעט מנשק אותו, מבחין בטעותו ברגע האחרון] וזה... לא שלי. זהו מוטל-קמזוגל והוא ...~~
- גולדה : [נכנסת] סוף סוף בא הביתה, הא?
- טוביה : ~~וגם זו שלי. גולדה, שתחיה. כמה שאמר עמנו חמול עליו וטעמו. ימצא אשה - מצא טוב. ופירט ושייך. ימצא טוב. לא מצאו עוד בית טוב! יהיה אחר גולדה, הית' ערפיקומי, עורף פנימא אורח!~~
- גולדה : שוב אורח?
- טוביה : ~~גולדה, זהו פרצ'יק, מקייב. הוא מורה. [לשפרינצה וביילקה] רצות ללמוד אצלו! [הן מצחקות]~~
- פרצ'יק : אני מורה מצוין, באמת.
- הודיל : כמו שאומרים אצלנו : "אל יתהלל מורה – כמפקח!"
- פרצ'יק : או הו! איזו לשון!
- טוביה : ~~מה שכתוב בספר הקדוש...~~
- גולדה : הספר הקדוש יכול לחכות. לך להתרחץ.
- טוביה : ~~את הלשון היא גרשה ממנה.~~
- גולדה : מוטל, גם אתה אוכל אתנו? [מוטל עונה בעוויה] "כך", אם אפשר?"
- גולדה : עוד ברכה על ראשנו. צייטל עוד שתי צלחות. חוה הכניסי שתי כסאות מהחדר [יוצאות]. [לפרצ'יק] אתה יכול להתרחץ בבאר מאחורי הבית [מקבלת מגבת ומוסרת לו] מהרו תיכך נכנסת שבת [כולם יוצאים. טוביה הולך מעבר לוילון והיא ניגשת מצידו השני]. טוביה, עלי לומר לך משהו.
- טוביה : ~~כמו בן, כמו בן, מה שנתנה היום הגוה מכל הימים? [בינתיים מחליף לבגדי שבת]~~
- גולדה : טוביה, אני מוכרחה לומר לך ...
- טוביה : ~~הנערה גע' אכל לא שומע.~~
- [בחוץ צייטל ומוטל מסתודדים]
- צייטל : מוטל, ינטה היתה כאן.
- מוטל : ראיתי, ראיתי.
- צייטל : אולי יסדרו לי שידוך.
- מוטל : מישהו מציע לי מכונת תפירה משומשת. עוד כמה שבועות אחסוך כסף ואוכל לקנות אותה.
- צייטל : אבל מוטל, עוד כמה שבועות יהיה מאוחר מדי.

מאנה 7

המאנה והקטלה ה 3 אזורים שונים.

1. בגוק תבית - בחלק המרכזי סביב שולחן (כפי המלכהמה)
  2. בצד הבית - מושל וצמח
  3. בחלק צפוני בחלק תבית - כשבין טובה וגולצה יתנה מחיצת וילון יי קיר (אובוהו אלה)
- המאנה מקוסקוזה ובהל סלם ימאים איצור אחר .

המלך:

טובה יש להם שנים יאצור
 בקנה (כצורה טאן ימז) - שנה שנים אבא
 טובה יאצור (כטאן נעצמה) זהו ספיצ'ק -
 ציטל נישל טושונה
 נופי ביה' הכבדה
 סכצ'ק שנה שנים
 ציטל שנה שנים
 סכצ'ק בה נחמה יש יך
 טובה חמש בקנה נחמה יש יך
 (זרי זרי ארטיקה) (משל פנס טובה כמש...) וזה לא שלי סכצ'ק
 זה משל קמפ'יל ובו...
 ג'מז'ק (נכסיה) סוף סוף בא הביתה הוא?
 טובה אים זו שלי גולצה למיפה כמו למיפה המלך ^{הוא} מלך מלך מלך טוב
 ופניש כשי מלכו? טוב לא מלכו? אצו ימז טוב, המלכה גולצה, ^{הוא}
 קומי עלי זכי בא אונח!
 ג'מז'ק, שנה אונח?
 טובה גולצה זהו ספיצ'ק מקיים הוא מנה (אקטור) גולצה אלמנה גולצה?
 סכצ'ק אי מנה מלכו, באמ?
 מ'מז'ק ^{הוא} שנה שנים גולצה או ימז מנה כמסר
 סכצ'ק אינו אשן או - הו .
 טובה כמו שנה בשנה הקונס...
 גולצה משכ הקונס ימז אבא אן ארמיה
 טובה ג' הישן הו ימז מנה ^{הוא} ^{הוא}
 גולצה מושל ג' אנה אנה אנה?
 מושל כן ג' אשן...
 גולצה אצו בנה אר האשן, ציטל אצו שני צמח, חוה העיס' 2 כטאנה
 מ'מז'ק (יוצור) (אפיצ'ק) אנה ימז ארמיה באמ מ'מז'ק (אקטור)
 מ'מז'ק (אפיצ'ק) מ'מז'ק אשן אשן אשן (כטאן וצו)
 ג'מז'ק (אפיצ'ק) מ'מז'ק אשן אשן אשן (כטאן וצו)

סוכה מאחור הולך מתקבל ללכת.

אזכור סוכה שלי. זמני. אין משל

סוכה? כאן כאן. מה (לדבר) היום הצפוי. היום (בניית התורה) (לדבר)

אזכור סוכה אני מבקשה אותך

סוכה? דבר דבר אני לא יודע

(הנה ציטוט ומשל מתנאים)

ציטוט: משל, ינסה היתה כאן

משל: האיך האיך

ציטוט: אולי יסבבו לי שינוי

משל: יישרו מצדו. מבנה יבנה השלם. אז כמה שלב. אחר כך ואם

לקרן אתה

ציטוט: אלה משל. אז כמה שלב. יהיה מאוחר מולי.

אזכור: אישך נולד בקל. שנתה לוי (אזכור) בקרוב. הולך לפניך. אחרת ומתו.

(הנה ציטוט ומשל) הקצב בקל. אמה?

אזכור: אין אי משל. אבל אני יודע. טעם חלום

סוכה: מה כבר יכלו להיות חלום, אין אי מה (משל)

אזכור: אחי חלום. יש אלו וצדו אלו

סוכה: אני משל. זה באה גלי עם השמש. מה ענין למטה. אצל הו סיון?

משל: אבל מה ענין יכול לקבל?

ציטוט: אצרכו עם אבי הוליה, ענין

משל: ומצדו יסבבו ענינו. הני גלי אלא חיים עני

משל: ומה אני? בתו של הוסטל?

משל: ציטוט. גם אביר. וסכב. הוסטל. אבני - צהרסוף

ציטוט: משל

משל: ~~אני בק חיים~~ הנה יצדק עלי יאני

ציטוט: משל

משל: אני בק חיים עני

ציטוט: משל (בצדק חזק) גם חיים עני. אצל אלה בחיים.

משל: צהרסוף

אזכור: גם הנה חלום. שילך. אקנה את הפנה. החפשה שלי (משל) הוא

אזכור: אקנה את הפנה

אזכור: סוכה. רק פברו. אלא. בצדק בצדק - אחר

אזכור: בסדר בסדר - אחרי ההפשה. (משל)

שאלה:

ציונים: ובכן, אתה חשבת אולי קצתו - כן?

אולי קצתו בסדר אהבו אולי.

טובה: (יוליא מנהלתי קיט לילדים) כבר מאתר איפה טולם דאחר

אולי רב טובה

טובה (מחיימת) באו ילדים ציניק להצליח נמו

אולי רב טובה, רב טובה רב טובה

טובה (מתקנת) כן?, מה חשבת? — אכן אוסל נתי סוף מה? מה?

אולי רב טובה רב טובה רב טובה (בבקד צייל צייל ומהלטיה)

טובה ילדי שלום לך שלום אוסל אוי אן חכס ילדתי אב

באו ילדים באו

תמונה 7 – האורחים

[פנים ביתו של טוביה. בנות טוביה ממתינות לבואו. נכנסים טוביה ופרצ'יק].

- טוביה : שבת שלום, ילדות.
- הבנות : ^{הבנות אצלו} שבת שלום אבא: ^{אחתי} ^{אמא}
- טוביה : ילדות [כולן נעצרות] זהו פרצ'יק. פרצ'יק. זהו בתי הבכורה.
- פרצ'יק : שבת שלום.
- צייטל : שבת שלום.
- פרצ'יק : בת נחמדה יש לך. ^{נכנסת אמה אמא}
- טוביה : חמש בנות נחמדות יש לי. זו שלי... וזו שלי... זו שלי... זו שלי... זו שלי... זו שלי... [מוטל נכנס. טוביה כמעט מנשק אותו, מבחין בטעותו ברגע האחרון] וזה... לא שלי. פרצ'יק זהו מוטל קמזויל והוא –
- גולדה : [נכנסת] סוף סוף בא הביתה, הא?
- טוביה : וגם זו שלי. גולדה, שתחיה. כמו שאמר שלמה המלך עליו השלום : "מצא אשה – מצא טוב". ופירש רש"י : מצא? טוב. לא מצא? עוד יותר טוב! התעוררי גולדה, התעוררי קומי, עורי, כי בא אורח!
- גולדה : שוב אורח?
- טוביה : גולדה, זהו פרצ'יק, מקייב. הוא מורה. [לשפרינצה וביילקה] רוצות ללמוד אצלו? [הן מצחקקות]
- הפרצ'יק : אני מורה מצוין, באמת.
- הודיל : כמו שאומרים אצלנו : "אל יתהלל מורה – כמפקח!"
- פרצ'יק : או הו! איזו לשון!
- טוביה : כמו שכתוב בספר הקדוש –
- גולדה : הספר הקדוש יכול לחכות. לך להתרחץ.
- טוביה : את הלשון היא ירשה ממנה.
- גולדה : מוטל, גם אתה אוכל אתנו? [מוטל עונה בעוויה] "כן", אם אפשר?"
- גולדה : עוד ברכה על ראשנו. צייטל עוד שתי צלחות. שפרינצה, ביילקה, ערכו את השולחן!
- צייטל : אמא, מוטל יכול לעזור לי? [גולדה מניעה בראשה] [הבנות יוצאות וכן פרצ'יק ומוטל]
-
- גולדה : טוביה, עלי לומר לך משהו.
- טוביה : כמובן, כמובן, מה נשתנה היום הזה מכל הימים! [מתלבש, מתרחץ וכו']
- גולדה : טוביה, אני מוכרחה לומר לך –
- טוביה : רגע רגע אני לא שומע.
- גולדה : [אחרי הפסקה קלה] לייזר וולף בקש שתיגש אליו. [טוביה מתחיל שוב להתפלל, מפסיק רק כדי לענות לגולדה, וחוזר למלמל].
- טוביה : הקצב? בקשר למה? [ממשיך להתפלל]
- גולדה : אין לי מושג. אבל אני יודעת שזה חשוב.
- טוביה : מה כבר יכול להיות חשוב. אין לי מה לשחוט. [מתפלל]
- גולדה : אחרי השבת, גש אליו ודבר אתו.
- טוביה : אני מתכוון לשבת ואת באה אלי עם השוהט. "מה ענין שחיטה אצל הר סיני?" [מתפלל]
- גולדה : הוא רוצה לדבר אתך.

תמונה 8 – טוביה וליזר: אי הבנה

בית המרוח. ערב המחרת. אברהם, לייזר-וולף, מנדל וכמה גברים נוספים יושבים ליד השולחנות. לייזר-וולף נראה ממתין בחוסר סבלנות, מתופף על השולחן, ומפנה את מבטו שוב ושוב לעבר

הדלת.]

לייזר: רב מרדכי.

מרדכי: כן, לייזר-וולף?

לייזר: בקבוק יי"ש הטוב ביותר. ושתי כוסות.

מרדכי: מה השמחה?

לייזר: מי יודע? אולי... אולי – חתונה!

מרדכי: חתונה? שהחיינו! אשמח לסדר את הכל. משקאות, מחולות...

לייזר: כמובן, חתונה איננה חתונה בלעדך.

[פדקה נכנס, עם כמה צעירים רוסיים אחרים]

רוסי א': ערב טוב, ערב טוב.

מרדכי: ערב טוב.

רוסי א': רוצים לשתות משהו. שב, פדקה.

מרדכי: וודקה? יי"ש?

פדקה: וודקה.

מרדכי: מיד.

טוביה

[נכנס טוביה. לייזר, שעד כה הביט בלהיטות לעבר הדלת, מפנה את מבטו הצידה, כאילו אינו מעוניין כלל באורח].

טוביה: ערב טוב.

מרדכי: ערב טוב, רב טוביה.

מנדל: מה הביא אותך לכאן? *מה הביא אותך לכאן?*

טוביה: [הצידה למנדל] הוא רוצה לקנות את הפרה החדשה שלי. לשחיטה. ערב טוב, רב

לייזר.

לייזר: אה, טוביה! איזו הפתעה! שב, תשתה משהו?

טוביה: לשתות? טוב, כוס בירה?

לייזר: אולי יי"ש?

טוביה: יהיה יי"ש. כמו שכתוב בספר הקדוש: "ארץ זבת חלב ויי"ש" [שותה].

לייזר: מה חדש אצלך, טוביה?

טוביה: ומה כבר יכול להיות חדש? ואצלך?

לייזר: שוחטים. שוחטים.

טוביה: ברוך השם. כמו שנאמר: "סייג לחכמה – שחיטה!" *אמין ללב - חזק כסיר*

לייזר *מחזק לעצמו כוסית*: ומה שלום גיסך באמריקה?

טוביה: כנראה שהוא מצליח שם, בלי עין הרע.

לייזר: הוא כותב לכם?

טוביה: לא.

לייזר: אז איך אתה יודע שהוא מצליח?

טוביה: אם לא היה מצליח – היה כותב. [מצביע על הבקבוק] מותר? כמו שאמר שלמה

המלך, *עליו השלום*: "נכנס יין – רצה עוד".

לייזר: *מין* טוביה, יודע לשם מה רציתי לראות אותך?

טוביה: [לוגם] כן, אני יודע, רב לייזר, אבל, התשובה היא – לא!

לייזר: [בעצב] ומדוע לא?

טוביה: ומדוע כן?

לייזר: מה זאת אומרת? הרי יש לך עוד.

טוביה: ככה? היום אתה רוצה אחת, ו... מחר אולי תרצה שתיים!

לייזר: [נדהם] שתיים? מה אעשה בשניים?

טוביה: בדיוק מה שתעשה באחת.

לייזר: [מוכה תמהון] טוביה! אינך מבין, זה חשוב לי!

טוביה: ומדוע זה חשוב לך פתאום?

לייזר: לומר את האמת? אני בודד.

טוביה: [נרתע] בודד? לייזר, אתה?! על מה אתה מדבר? אך כוה קטן תלם אהקל ז' הדיזוידי?

לייזר: אינך יודע, ככה אמר קורט לוי.

טוביה: אקט אנה רוצה את הפרה שלי?

לייזר: [מביט בטוביה, רגע, ואז פורץ בצחוק רועם] הפרה שלך? [שואג מצחוק. טוביה נותבונן

בו]

טוביה: ומה כל כך מצחיק כאן? ישעיהו הנביא אמר: "וגר זאב עם כבש, ופרה עם לייזר-

וולף!"

לייזר: ואני דברתי על בתך, בתך, צייטל. [פורץ שוב בצחוק. טוביה מביט בו, מדוכדך]

טוביה: בתי? צייטל?

לייזר: כמובן, בתך, צייטל. בכל יום חמישי אני רואה אותה בחנות שלי. אני מחבב אותה.

יש לי בעזרת השם, בית נאה, חנות נאה, עוזר נאה, טוביה, לשם מה אנחנו צריכים

לדבר הרבה. בוא, נתקע כף. ואל תשכח שלא תצטרך לשלם נדוניה עבורה. ואולי

אפילו, אולי אפילו תמצא משהו גם בכיס שלך!

טוביה: [צועק] בושח וחור פה [מגהק] כמו שאמר ישעיהו הנביא, ~~כמו שאמר ישעיהו הנביא~~: "קו לקו, צו

לצו - וקצב נשאר קצב!" את צייטל שלי לא קונים בכסף.

לייזר: [מרגיע אותו] בסדר, בסדר. לא נדבר על כסף. העיקר הוא שנשכים. ואני אהיה טוב

אליה, טוביה. כשם שאני יהודי [נבוך קצת] אני מחבב אותה. נו, מה דעתך?

[לקהל] מה דעתך? הוא שואל אותי מה דעתי? כמו שאמרו חז"ל: "אל תסתכל בחתן

אלא במה שיש לו". ויש לו, בלי עין הרע. יש לו. עם הארץ? העיקר שצייטל לא תרעב

ללחם. שנאמר: "המוציא לחם מעם הארץ!" כמובן, יש לו בעייה קטנה. הוא הרבה

יותר זקן ממנה. אבל זו כבר הבעיה שלה. מאידך גיסא, היא הרבה יותר צעירה

ממנו. אבל זו כבר הבעיה שלו. הוא מחבב אותה. הוא יהיה טוב אליה. [פונה ללייזר]

מה דעתי, אתה שואל? ובכן עשינו שידוך!

לייזר: [רווי נחת] אתה מסכים?

טוביה: מסכים!

לייזר: זה נפלא! בוא טוביה נשתה לחיים!

טוביה: [מוזג] לחייד!

לייזר: או, לא. ידידי היקר. לחייד!

טוביה: לחיי שנינו!

לייזר: לשידוך!

טוביה: לחיים טובים, ולשמחה! [נכנס הכנר. טוביה מרים את הכוס ושר:]

Handwritten notes in the left margin, including "מחבב אותה" and "הוא הרבה יותר צעירה ממנו".

Handwritten notes on the right margin, including "לחיי שנינו" and "לשידוך".

טוביה: [ברקע]

לחיים טובים קד ולפל בות-ישראל אמן!

כל עוד נשמע פה קולות חדוה

עוד לא אבדה התקוה.

שתו לחיים! הידד!

נרים הכוס!

נלגום קצת מן היי"ש.

כוסית חלב ודבש,

אח, איזו תענוג!

אם המזל

האיר לכם מעט,

מותר גם לנו קצת

לשתות לכבוד הזוג!

נשתה גם לחיינו!

לוואי שנזכה לשמחות.

גם אם יבגוד בנו המחר

שתו, כל עוד יש שיכר.

שתו לחיים,

הידד!

די - די

[הם מתחילים לרקוד, אך נעצרים במבוכה ברגע שמתחיל הרוסי לשיר]

הרוסי:

זא וואשה זדארוויה,

לחייכם, לייזר, טוביה,

לבריאות - ולוואי נחיה באושר יחדיו.

זא וואשה זדארוויה,

קאק טה זנאייש, מזל טוב - יה,

לבריאות - ולוואי נהיה באושר יחדיו.

כל הרוסים: לכבודכם נרים הוודקה

ונאמר "דאוואיי"

הבו וודקה עוד ועיד כאן,

הבו! כה לחי!

זא וואשע זדאראוויע

לחייכם לייזר טוביה

לבריאות - ולוואי נחיה באושר יחדיו!

כולם:

נרים הכוס,

נלגום קצת מן היי"ש.

כוסית חלב ודבש.

אח, איזו תענוג.

אם המזל

האיר לכם מעט,

מותר גם לנו קצת

לשתות לכבוד הזוג

נשתה נא לחיינו!

ולוואי שנזכה לשמחות!

גם אם יבגוד בנו המחר,

שתו, כל עוד יש שיכר.

כוס לחיים,

הידד!

הי!

[הרוסים מתחילים לרקוד. האחרים מצטרפים, והם רוקדים לצלילי טיוס סונו, כשהם נושאים את טוביה

על הכתפיים.]

טוביה: [מלמעלה] לחיים!

[חושך]

פייזקה – תמונה 9 ב'

- פייזקה: די הפסיקו
- נערים: מה יש?
- פייזקה: הפסיקו, זה כל
- נערים: רצינו רק להשתעשע קצת
- פייזקה: שלום סשה, אמרתי שלום
- פייזקה: אני מצטער, לא התכוונו להזיק לך
- חזה: באמת?
- (הולכת, הולך אחריה – עוצרת)
- חזה: רצית משהו?
- פייזקה: רציתי לדבר איתך
- חזה: אני מעדיפה שלא
- פייזקה: ראיתי אותך פעמים רבות בחנות הספרים, אין בכפר נערות רבות שאוהבות לקרוא, את רוצה שאשאיל לך ספר זה? הוא מצוין
- חזה: לא תודה!
- פייזקה: מדוע? משום שאינני יהודי? האם את מתייחסת אלי כפי שהם מתייחסים אליך? תיארתי לעצמי שאינך חושבת כך, ומה ידוע לך עלי בכלל?
- הניחי לספר לך על עצמי, אני איכר מקסים. ישר, בעל שאיפות. מבריק מאד והעיקר צנוע להפליא (צוחקים)
- קדימה, קחי את הספר וכשתחזירי אותו אשניע את דעתך ואז נוכל לשוחח על החיים ועל כל השאר... קחי
- חזה: (לאט... לוקחת) תודה
- פייזקה: היי שלום חזה
- חזה: שלום
- פייזקה: פייזקה
- חזה: פייזקה

תמונה 9א – פרצ'יק והודיל – שיעור תורה

- פרצ'יק:** [יושב מול ביילקה ושפרינצה, חומש בידיה והוא מלמד. ברקע עומדת הודיל, עוסקת בכביסה]. יעקב עבד אל לבן שבע שנים, ואתן יודעות מה קרה? לבן ניצל אותו, צחק עליו ונתן לו בערמה את בתו האחרת לאה. וכך, כדי לזכות ברחל שאותה יעקב רצה, נאלץ לעבוד עוד שבע שנים – אתן רואות? התנייך מלמד אותנו, לעולם אל תסמוך על המעביד. וזה מה שהתורה מלמדת אותנו?
- ביילקה:** זה הלקח שיש ללמוד מהסיפור של יעקב אם אתה מפרש אותו נכון.
- פרצ'יק:** מעניין איזה לקח יש ללמוד מהסיפור של רחל.
- הודיל:** רצית להגיד משהו?
- פרצ'יק:** אה... זה היה שיעור מאד מעניין פרצ'יק.
- הודיל:** מה...?
- פרצ'יק:** [עוברת עם שקים] אבא התעורר כבר?
- גולדה:** לא אמא, עוד לא.
- שפרינצה:** די ללמוד לכו הביתה. יש עבודה לעשות.
- גולדה:** לכו ילדות. מחר אספר לכן סיפור אחר. [להודיל] את באמת חושבת שהיה שיעור מעניין?
- פרצ'יק:** מאלף, אלא שאיני חושבת שהרבי יסכים עם הפרשנות שלך.
- הודיל:** למה התכוונת הלקח של רחל?
- פרצ'יק:** דווקא רחל יכלה ללמד אותך פרק בהלכות שוויון שכל כך חשוב לך.
- הודיל:** באמת? איך בדיוק?
- פרצ'יק:** היא ויתרה על מקומה לטובת אחותה נכון? האין זה מה שאתה מבקש מהעשירים? יום טוב לך פרצ'יק. [הולכת].
- פרצ'יק:** יש לך שנינות והמון שכל.
- הודיל:** תודה לך.
- פרצ'יק:** אבל איזו תועלת תצמח לך ממנו? ללא סקרנות, המח מחליד. היי שלום! [הולך].
- הודיל:** יש לנו כאן מנהגי מסורת שבחור נוהג בכבוד ונימוס כלפי נערה. אך מסורת זו שמרנית מידי למתקדם כמוך...
- פרצ'יק:** מסורת עבורכם פירושה שהכל נשאר בדיוק כפי שהיה, ללא שינוי.
- הודיל:** אנחנו מרוצים מהדרך בה אנו חיים. למה לשנות משהו טוב, רק לשם השינוי?
- פרצ'יק:** ומכל מה שנחשב למסורת את מרוצה?
- הודיל:** הודיל מנענעת בכתפה והולכת. [

תמונה 9

[חוק, רחוב, ליד הפונדק. הכנר, טוביה, לייזר, בני העיירה והרוסים יוצאים מהפונדק אל הבמה בעד הדלת, כשהם שרים שמחה "לחיים"]

- לייזר: טוביה, אחרי החתונה תהיה האבא שלי.
טוביה: תמיד חלמתי שיהיה לי בן, אבל זה בן שהוא קצת יותר צעיר ממני. שנאמר: "כבד את אביך ואת אמך – בתנאי שיהיו יותר גדולים ממך!" [יוצאים מלבד טוביה ופדקה שעומד בצד. נכנס קצין המחוז].
- הקצין: ערב טוב.
טוביה: ערב טוב, איבן איבנוביץ!
הקצין: מה כל השמחה?
הקצין: או, טביל, יש לי חדשות לספר לך, כידוד.
טוביה: דבר כי שומע עבדך. אקוה אקוה.
- הקצין: אני מחבב אותך. אתה אדם ישר, למרות שאתה יהודון.
טוביה: תודה, הוד מעלתך. והחדשות?
הקצין: קבלנו פקודה לערוך פוגרום כאן.
טוביה: [מזועזע] פוגרום?
קצין: לא פוגרום ממש. משהו קטן.
טוביה: קטן?
הקצין: זה לא יהיה רציני. אני מוכרח לעשות מה שצוו עלי. אני אומר לך שתדע ותודיע ליהודים.
טוביה: תודה לך, הוד מעלתך. להתראות. [הקצין יוצא. טוביה פונה כלפי מרום] אוי, רבונו של עולם, חדשות כאלה אתה שולח לי דווקא היום? אני יודע. אתה בחרתנו מכל העמים, אבל אולי תבחר פעם מישהו אחר? אוי! נו, תודה לך על ששלחת בעל לצייטל שלי. לחיים!
- [נכנס הכנר, חג מסביב טוביה, והם רוקדים יחד].
פדקה: [מותקרב] טוביה, מזל טוב.
טוביה: תודה רבה. קצין.
פדקה: אני גם פג הולך לכוון הזה. נלך יחד?
טוביה: פוגר מצייק קטן.
חיה: [שחמחה בצד] אבא, מאוחר מאד. דאגנו לך.
טוביה: לחיים חחחחח [שר לעצמו "לחיים" ונכנס לבית. חיה הולכת אחריו].
פדקה: חיה.
חיה: חיה.
פדקה: אני רואה אותך תמיד בחנות הספרים. אין הרבה נערות הקוראות ספרים פה באנטובקה. פעמים רבות רציתי לדבר איתך.
חיה: אני לא חושבת ש...
פדקה: [מדאה להספר] רוצה לקרוא את הספר הזה? הוא מצוין.
חיה: לא תודה.
פדקה: למה? כי אינני יהודי? [היא לא עונה] הנריך היינה גם הוא יהודי, אני חושב.
חיה: אני צריכה ללכת...
פדקה: קראי את הספר ואחר כך נוכל לשוחח קצת יליו. [חיה לוקמת את הספר אחר הסוס].
להתראות חיה.
חיה: שלום.
פדקה: חיה.
חיה: שלום, פדקה.

מוטל: רב טוביה, אני יכול לדבר אתך?
טוביה: אחר כך, מוטל, אחר כך.
מוטל: אני מוכרח לדבר אתך.
טוביה: לא עכשיו יש לי כמה בעיות.
מוטל: על זה אני רוצה לדבר אתך.
טוביה: [פוסט אותו בלוגוג] שלום, מוטל, שלום.
צייטל: הקשב לו רגע, אבא.
טוביה: בסדר בסדר.
מוטל: רב טוביה, שמעתי שמצאת שידוך לציטל.
טוביה: לא רק לשון יש לו, אלא גם אזניים. שנאמר: "אזניים למוטל!"
מוטל: גם לי יש שידוך לציטל.
טוביה: שידוך?
מוטל: שידוך המתאים, לציטל כחוט למחוק.
טוביה: על מה אתה מדבר? מי הוא?
מוטל: מי הוא מי?
טוביה: [לאחר הפסקה קצרה] מי הוא?
מוטל: מי הוא?
טוביה: הוא! הוא! ובכן?
מוטל: הוא – זה אני.
טוביה: הוא? הוא, [למוטל] מוטל, אחת משתיים: או שהשתגעת, או שיצאת מדעתך. מה אתה?
הכל? החתן, השדכן, האורחים... נפל לך איזה כפתור! [מסובב באצבעו ליד מצחון].
מוטל: רב טוביה, אני יודע שזה קצת לא רגיל.
טוביה: קצת לא רגיל?
מוטל: הזמנים מישתנים רב טוביה. צייטל, ואני הבטחנו עוד לפני שנה שנתחתן.
טוביה: [המום] הבטחתם?
צייטל: כן, אבא. הבטחנו.
טוביה: [מביט בהם, פונה לקהל. שר] [רפריזה על השיר "מסורת"] הם הבטיחו זה לזו – חוצפה!
מוטל: ~~אני יודע קצת~~ מי מסדר שידוך? רק האבא!
טוביה: כבר מזמן רציתי לבקש אותך, רב טוביה, אבל רציתי לחסוך קצת כסף.
מוטל: אתה חייט עני. "בלא ראשית ובלא תכלית, בלי שום עוז, ובלו משרה!"
מוטל: [באומץ] נכון, רב טוביה. אבל גם חייט עני זכאי לאושר בחיים [מביט בצייטל במבט נצחון].
טוביה: [מתרשם, פונה לקהל] או! עכשיו הוא מתחיל להישמע כמו גבר! מאידך גיסא, איזה מן שידוך הוא זה, עם חייט עני? עם חייט עני? מאידך גיסא, הוא בחור ישר – חכם? לא, אבל ישר? כן! מאידך גיסא, הוא ממשפחה פשוטה, בלי יחוס. ומאידך גיסא, גם אנחנו לא ממשפחת רומאנוב! ~~אנחנו הקטנה לא צריך את כל האלמנטים~~
[שר] הם נשבעו זה לזאת: חוצפה כזאת! ~~אנחנו הקטנה לא צריך את כל האלמנטים~~
[עושה תנועה לקהל: מה זה חשוב?]
לציטל ולמוטל: ילדים, מתי החתונה?
צייטל: תודה לך, אבא. ~~אנחנו הקטנה לא צריך את כל האלמנטים~~
מוטל: תודה לך, אבא [נמצא עם צייטל].

טוביה - מוטל? אני כמו עליו מוטל?

תמונה 14

הזה ופייזקה משוחזים טוביה מגיע מרחוק

פייזקה

הזה אביך מגיע, תני לי לדבר איתו

לא

חזה

הרשי לי לספר לו על שנינו

פייזקה

לא פייזקה זה יהיה גרוע

חזה

תני לי רק לנסות

פייזקה

לא, אני אדבר איתו אני מבטיחה

חזה

(ניגש לטוביה) יום טוב לך אדוני, (מושיט טד)

פייזקה

(בקצה האצבעות) יום טוב

טוביה

קר היום לא כן?

פייזקה

היום... כן קר

טוביה

ובכן, יום טוב (לוחץ ידו והולך)

פייזקה

(לחזה) על מה שוחחת איתו?

טוביה

סתם שוחחנו

חזה

טוב (הולך וחזה רצה אחריו)

טוביה

אבא? פייזקה ואני מכירים זה את זו זמן רב

חזה

חזה: חוהלה הייתי מאושר יותר אילו הייתם מכירים מרחוק אל לך לשכוח מי את ומי הוא

טוביה

יש לו שם אבא

חזה

כמובן, לכל יצור בעולם יש שם

טוביה

פייזקה איננו יצור פייזקה הוא אדם

חזה

ומי אמר שאיננו אלא שהוא אדם, שונה כמו שכתוב בספר הקודש כל מין למינו. ציפור

טוביה

יכולה לאהוב דג.. אבל איפה אם יהיו ביחד?

העולם משתנה אבא.

חזה

לא חוהלה יש דברים שלגבינו לא ישתנו לעולם!

טוביה

אנחנו לא חושבים כך

חזה

אנחנו?

טוביה

פייזקה ואני רוצים להתחתן

חזה:

מה? יצאת מדעתך? אינך מבינה מה פירוש הדבר להנשא לגוי?

טוביה:

אבל אבא,

חזה?

אמרתי לא! ואל תוסיפי לדבר על כך. אל תזכירי את שמו, אל תפגשי איתו שוב לעולם!

טוביה

הבנת אותי?

חזה - הייתי מרוץ היסס / א/א/א

אוקיף וכיף בלתי נשכח
והוא זכיר

תמונה - 15 חוה עזבה

	לפני הבית
את הייבת להגיד להם	ביילקה
אני לא יכולה, אולי נחכה למחר?	שפרינצה
שמעת איך ינטה דיברה איתך, אם ינטה יודעת כל העיירה יודעת מוטב שאמא תשמע ממך	ביילקה
אז תגידי לו את אני...	שפרינצה
אבל את הגדולה נו, תספרי וזהו	ביילקה
לספר לי מה? נו, מה קרה?	גולדה
חוה היא ביקשה הבוקר שנגיד לכם..	ביילקה
חוה עזבה את הבית	שפרינצה
עזבה? לאן הלכה?	גולדה
עם פייזקה הגוי	ביילקה
הם... הם התחתנו בכנסיה	שפרינצה
ריבוננו של עולם! לא! חוה!	גולדה
(מגיע ושומע) חוהלה מה?	טוביה
פחדנו לספר לכם (נכנסות שתיהן מהר הביתה)	ביילקה
חוהלה התחתנה עם הגוי טוביה איך...?	גולדה
(אחרי שתיקה) גולדה הכנסי הביתה יש עוד בנות בבית, לך יש עבודה לעשות, לי יש עבודה לעשות.. לכי.. חוה מתה בשבילנו אין לנו בת בשם חוה	טוביה
השיר חוהלה (עם ריקוד)	
חוהלה גוזלי מה קרה היום	
איך אני יכול להתכחש לכל מה שאני מאמין בו? מצד שני היא ביתי, ביתי שלי, איך אוכל להתכחש לעצמי ובשרי, מאידך גיסא איך אוכל להתכחש לאמונתי, לעמק אם אנסה לכפוף את עצמי עוד הפעם הזאת - אשבר!	
מאידך גיסא.. לא סוף אין מאידך גיסא.	
חוה מתה, אין עוד חוהלה, ה' נתן ה' לקח יהי שם ה' מבורך	

~~בבית דין~~

15
תמונה 12 – חוה עוזבת

[נכנסת ביילקה ושפרינצה]

ביילקה : הגידי להם שפרינצה.

שפרינצה : את, את אמרת שתגידי להם. נו את הגדולה.

גולדה : מה יש? מה קרה?

ביילקה : חווה, היא בקשה הבוקר שנגיד לכם...

שפרינצה : חוה עזבה את הבית.

גולדה : עזבה? לאן הלכה?

ביילקה : עם פדקה הגוי.

שפרינצה : הם... הם התחתנו... *המסלה*

גולדה : רבונו של עולם! לא!

טוביה : חוה'לה! מה?

ביילקה : פחדנו לספר לכם.

גולדה : חוה'לה התחתנה עם גוי!

טוביה : [קפוא] ילדות – יש עבודה רבה ברפת [רומז להן לצאת].

[גולדה מתחילה לבכות] לכן את הבייתגולדה. [היא יוצאת]

חוה'לה גוזלי, מה קרה היום? ילדתי, *סתם* חוה'לה.

סתם חוה'לה
אידך אני יכול להתכחש לכל מה שאני מאמין בו? מאידך גיסא, היא בתי שלי! *שלי וקלני*

מאידך גיסא מאידך גיסא, אין עוד מאידך גיסא *מסתורית*.

חוה מתה, אין עוד חוה'לה ה' נתן ה' לקח יהי שם ה' מבורך – ברוך דיין האמת.

[מוסיקה חוזרת של שיר הפתיחה אנטיבקה]

ידיע
אני

תמונה אחרונה – הפרידה

- מה אני רואה פה, תראו תראו מה עושה פה חוולה? מה הגוי הזה בא לחפש כאן? אולי לקחת רכוש שנשאר כן? או חוולה מזכרת מבית אבא כן? אני הולכת להפרד מגולדה. [נכנסת לבית טוביה]. גולדה?
- אתם יודעים שאני לא קשורה אליהם אני רק... : חוה :
- את כבר קשורה אליהם, אל לא שייכת למשפחה הזאת עוד. : מוטל :
- [יוצאת ומיד אחרי ינטה] חווליה! : גולדה :
- אמא, באתי להפרד, לומר שלום לאבא. : חוה :
- [מנענעת בראשה] לא חווליה. : גולדה :
- אמא, פיידקה לא כמוהם. גם אנחנו לא נשארים כאן עם אנשים שעושים מעשים כאלה. : חוה :
- הוא גוי חווליה, גוי. : גולדה :
- הלכת אחריו, הלכת אחרי הלב ובלי שכל ועכשיו אין לך משפחה. ניתקת עצמך מגורל העם שלנו. : מוטל :
- גורל! איזה גורל! להיות מגורשת נשדדת נזרקת מגל אל גל? : חוה :
- את רוצה להיות שייכת אליהם? אלה שמגרשים מרביצים והורגים אותנו? : ביילקה :
- [יוצא עם חבל, נעצר, מתבונן וניגש לקשור את העגלה] : טוביה :
- אבא... [טוביה מתעלם] : חוה :
- טוביה, חוה רק... : גולדה :
- גולדה, חוה מתה. : טוביה :
- [צועקת] לא אבא לא מתה... חיה... ואמשיך לחיות... : חוה :
- חוה ואני היינו מאושרים לקשור את גורלנו עם גורלכם : פיידקה :
- [פונה לפיידקה] ענפים צומחים מהעץ, אי אפשר להדביק אותם. רק לכרות והעץ הזה [מראה על עצמו ובני המשפחה] הולך אל המקום ששם יוכל לגדול ולגדול במקום הטבעי מקום שהוא שייך אליו. די היה לנו מכס! אותך פיידקה. אי אפשר לחבר אל העץ הזה, או אל האדמה שלו [פיידקה פונה והולך אל העבר השני] : טוביה :
- חווליה היא בשר מבשרי, היא עדין חיה!!! : גולדה :
- לא גולדה, היא מתה. אוי, ריבונו של עולם... גלות, גלות!!! [מרים את העגלה] ילדים הולכים... דרך ארוכה לפנינו. : טוביה :
- [לחוה] את יכולה עדיין לבחור לחיות : גולדה :
- איך? אמא? : חוה :
- חזרי הביתה חווליה... : מוטל :
- אבל... פיידקה... : חוה :
- בלי פיידקה. : מוטל :
- כן, חווליה, תבואי איתנו... בואי... : הילדות :
- חוה, את באה? : פיידקה :
- ??? : חוה :